

Зашто су ћутале мајка и ћерка – о истом рату?

ХОЛОКАУСТ ИЗБЛИЗА: МАГДА И НЕВЕНА

Жута кућа је батинашница у којој су тукли моју мајку, а те батине још деценијама касније плуште и по мени, по мојој глави, по моме мозгу и моме срцу...

Памтим нервозно утишавање: Пссст! Маму боли глава! Немој да трчиш! Тихо, не вичи, маму боли глава! Моја баба Милевка, татина мајка, баш тако сикће на мене готово свако по подне кад би се мама вратила с посла и болно склупчала у неки мрачни ћошак.

Магда је несносну главобољу зарадила у Жутој кући... Жандарми (су) мојој мајци, тада двадесетогодишњој девојци, стављали, између осталог, кесе са струганим реном на главу. Кеса би отпала сама кад би се од суза, слина и плувачке расквасио папир. (Овакво мучење Магда је детаљно описала у књизи „Док вишње процветају“). За жандарме Магда није била слатка девојка, будућа мајка, људско биће с перспективом живљења од 82 године...

Магда је људе од нељуди у свом окружењу разликовала до краја живота. Такође, до краја њеног живота рен у нашу кућу нију ушао...

Ово је само део живих сећања новинарке и књижевнице Невене Симин о њеној мајци Магди Симин - Бошан, с којом је најпре нехотице, а потом свесно, од ране младости па до зрелог доба, преживљавала патње и претрпљени бол као жртве холокауста и политичког прогона током Другог светског рата. Нешто од тог тешког искуства издубило је ожиљке на ћерци, које је током њиховог заједничког живота, а и после Магдине смрти 2004. покушавала да реконструише, да „ходочасти њеним ратним стазама“. Али о ономе шта јој се догодило, мајка је рађе ћутала, помно записујући ужасе Великог рата.

Магда, такође новинарка и књижевница, оставила је рукопис са штурим описом путешевствија и страдања које многе жене нису преживеле: Жута кућа (Суботица), Конти (Будимпешта), Чилаг, Маријаностра, Калоча, Киштрача, Шатораујхел, Бачка Топола, Комаром, Дахау, Берген – Белзен, Фалерслебен Равенсбрик, Салцведел... све су то била мучилишта, стратишта и логори за жене из Новог Сада, Војводине и других места Југославије. Њих су окупатори прогањали и желели да униште, било да су биле синдикалне активисткиње, скојевке, комунисткиње, пружале отпор, било да су биле Јеврејке. Магдини и Невенини записи појавили су се сада у јединственој књизи „Зашто су ћутале мајка и ћерка о истом рату“ у издању Футура публикација и Женских студија и истраживања из Новог Сада.

„Сирота моја Магда“, пише Невена, „појма није имала колико је Жуте куће пренела на мене, а баш је била убеђена како је, фино и мудро, поштедела своју децу тих својих ужасних затворских и логорашких искустава. Није могла знати да на ратну болест нема имуних и да првој

генерацији жртава Холокауста треба помоћ да повежу свој живот из три дела у један (предратни, ратни и поратни), дакле да премосте те резове које је зло засебло у њихов живот. Али друга генерација, њихова деца, ваља озбиљно да се лече. Та, што не рећи истинито и отворено (како су и мени рекли у Јерусалиму у АМХА-и, организацији с великим искуством у помагању првој и другој генерацији преживелих), већина друге генерације је зрела за терапије, третмане и установе затвореног типа...“

Концлагори за Невену Симин нису били апстрактна лекција из школских уџбеника. Сусрети с логорашима су били свакодневица, било током многобројних кућних посета, било приликом окупљања поводом годишњица, било када би се њен отац Живко, „враћао“ у Маутхаузен, ноћима по некад и два три пута, преживљавајући море. „То је ’мој’ Маутхаузен, мој ’осми путник’, и заиста не желим да га видим до колапса универзума“ – тако ће Невена.

Зашто су Магдине ратне другарице помињале приликом својих окупљања како су улагале огромне напоре у логорима да одрже чистоћу и личну хигијену у баракама, а Невена је тек много касније схватила да је то било утолико лакше јер им је „стала женска природа“? Али, Магду је било срамота да напише ту „женску“ реч. Та тема је прећуткивана, подразумевало се да тело изложено оскудици и великим психофизичким напорима реагује искључивањем животодајних функција, али несрећне жене стиделе су се да говоре о свим последицама нељудског третмана.

Невена је 1994. позвана да дође у Аушвиц, на Конвокацију поводом педесетогодишњице ослобођења тог логора и пада атомске бомбе на Хирошиму. Окупили су се представници прве и друге генерације жртава и починилаца: логораша, инвалиди који су преживели атомски удар, жртве нацистичких експеримената, вијетнамски ветерани, богаљи из Камбоџе без два или три уда, северноамерички Индијанци, мексички и латиноамерички борци за мир, жртве грађанских ратова из Африке...

„На Конвокацију сам позвана као друга генерација жртава Холокауста. Дакле, као посредна жртва Другог светског рата. Али – прошло је 50 година. У међувремену Србија је променила статус, од државе савезнице победника у Првом и, наравно, у Другом светском рату прешла је пут до поражене стране у балканским грађанским ратовима деведесетих. И мада ја у томе нисам имала баш никакве „заслуге“, напротив, верујем да је та чињеница била пресудна да и мој статус у Освјенћиму 1994. буде одређен „где припада“: сместили су ме у собу с три Немице, ћерке СС официра који су држали логор Аушвиц...

Дакле, „жртву“ су сместили с „целатима“, јер је Србија с краја двадесетог века поистовећивана с нацистичком Немачком из средине истог века, те су мене „Српкињу“, сместили с „СС-овкама“, пише Невена Симин.

Али тај непромишљени гест организатора омогућио је Невени необично, ретко искуство.

„Сатима сам разговарала с једном од те три несрећне жене којима је зла судбина доделила очеве крвнике... Када је доконала да су моји рођаци побијени у логору и да је, можда, управо њен отац наредио или извршио смртну казну над мојима, почела је узбуђено да ми се извињава... Онда је почела да се захваљује што је не осуђујем. Потом ми је, уз многе прекиде и шмрцање, испричала како јој се живот претворио у ноћну мору кад је постала свесна да је дете једног СС официра из логора Аушвиц. Моје муке и ране деловале су готово невино у односу на пакао који је настањивао њену душу. Ишла је по свету, по скуповима на којима су се окупљали преживели логораша или њихова деца и извињавала се... За њу се Други светски рат не може завршити. Каква несрећа!

И сад, ко је већа жртва у другој генерацији, дете целата или дете жртве? – пита се коауторка књиге.

Одговор лежи на длану. Све што делимо са свим другим људским бићима иста је ствар коју делимо и са свим другим животињама – могућност да осетимо бол – а то искуство део је друштвене наде за могућу будућност која ће се гнушати свирепости и окрутности према другима, кључна је мисао филозофа Ричарда Рортија. Проширити неко „ми“ које осећа свој задатак преко границе две генерације, планина и племена, религије и расе, да се о људима крајње различитима од нас мисли као да су укључени у „нас“ с обзиром на сличност када је у питању однос према боли и понижењу – чиста је порука и ове необичне књиге мајке и ћерке, које на крају ипак нису доћутале ћутање о себи у једном те истом рату.

Реља Кнежевић